

به نام خداوند جان و خرد

زرتشت چه کسی بود؟

گردآورنده:

ابوالفضل طاهریان ریزی



سرشناسه: طاهریان ریزی، ابوالفضل، ۱۳۵۲- گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور: زرتشت چه کسی بود؟/ گردآورنده ابوالفضل طاهریان ریزی.
مشخصات نشر: تهران: طاهریان، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری: ۱۰۰ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۸۴-۱۷۰-۶
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: زردشت، پیامبر ایرانی — سرگذشته
موضوع: Zoroaster -- Biography
رده‌بندی کنگره: BL ۱۵۵۵
رده‌بندی دیویی: ۲۹۵/۰۹۲
شماره کتابشناسی ملی: ۸۴۶۲۸۳۲



«زرتشت چه کسی بود؟»

● گردآورنده: ابوالفضل طاهریان ریزی

- ناشر: انتشارات طاهریان ● نوبت چاپ: دوم ● سال چاپ: ۱۴۰۲ ● تیراژ: ۱۰۰ جلد
- قیمت: ۵۰/۰۰۰ تومان ● تایپ، صفحه‌بندی و طرح جلد: آرزو خسروپور ● چاپ: شهر
- شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۸۴-۱۷۰-۶ ● شابک الکترونیک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۸۴-۱۷۱-۳

آدرس: میدان انقلاب، خیابان کارگر جنوبی، خیابان لبافی نژاد، پلاک ۲۶۶، طبقه چهارم، واحد ۱۱
تلفن: ۶۶۹۷۰۷۶۷-۶۶۴۹۲۷۳۳ تلفکس: ۶۶۹۷۴۱۵۲ www.Taherianpress.com

با تشکر از همراهی هوشمندانه شما خواننده محترم، به اطلاع می‌رساند برای بهره‌گیری از تسهیلات و خدمات نوین حمایتی انتشارات طاهریان و همچنین شرکت در قرعه‌کشی خوانندگان ویژه مجموعه کتاب‌های به سوی موفقیت، لطفاً حتماً عدد ۱ را به شماره ۱۰۰۷۰۸۷ ارسال کنید تا یکی از برندگان ما باشید.

مقدمه

زرتشت یا زردشت (اوستایی: زَرَثوشتَرَه) یک رهبر و اصلاح‌گر دینی، فیلسوف و شاعر ایرانی بود. او به پیروانش آموخت که هستی میدان نبرد نیروهای خیر و شر است و انسان آزاد است جایگاه خود در این مبارزه را انتخاب کند. آموزه‌های او، هسته اصلی مزدیسنا را می‌سازد. زمان دقیق زندگی زرتشت، مشخص نیست. نوشته‌های سنتی، بر آنند که او «۲۵۸ سال پیش از اسکندر» یا «۵۰۰۰ سال پیش از خشایارشا» زیسته‌است. با این حال، پژوهشگران جدید زمان زندگی او را حدود ۱۰۰۰ سال پیش از میلاد مسیح می‌دانند. محل زندگی او نیز نامشخص است. در منابع از آذربایجان، سیستان و ری به عنوان زادگاه او یاد شده‌است، اما تعیین دقیق آن ساده نیست و تنها روشن است که در شمال شرق ایران زندگی کرده‌است.

مطالب موجود در منابع مزدایی درباره زرتشت، به دو گروه تاریخی و افسانه‌ای تقسیم می‌شوند. مطالب تاریخی شامل سروده‌های خود او، گاتاها، است که کهن‌ترین بخش‌های اوستا را تشکیل می‌دهد. منابع افسانه‌ای که در طول تاریخ به مرور درباره او نوشته شده‌اند، از زرتشت تاریخی فاصله بسیاری گرفته‌اند. این نوشته‌ها، در بخش‌های متاخر اوستا و کتب پهلوی بازتاب داشته‌اند.

در گاتاها زرتشت در جامه مرد خردمندی که خود را در یک مأموریت بزرگ می‌بیند، ظاهر می‌شود. او با قدم‌های استواری به دنبال ایجاد

تغییر است و به صورت شورانگیزی اطرافیان خود را به راستی فرا می‌خواند. او در این سروده‌ها، مردم را از پرستش دیوان که آنان را آفریده اهریمن و تباه‌کننده زندگی می‌بیند، باز می‌دارد و به آن‌ها وعده پیروزی نیکان را می‌دهد.

زرتشت باور داشت که انسان موجودی آزاد است و در تصمیم‌گیری‌های خود اختیار دارد؛ او می‌تواند انتخاب کند که در میان نیروهای روشنایی بایستد یا در صف نیروهای تاریکی قرار گیرد. زرتشت این آزادی را هدیه‌ای از جانب اهورامزدا می‌دانست که از آغاز به انسان‌ها بخشیده شده است؛ در عین حال، به خوبی درک می‌کرد این آزادی می‌تواند به معنی آزادیِ گرویدن به نیروهای شر هم باشد.

در مطالب متاخر شخصیتی افسانه‌ای از زرتشت ترسیم شده است؛ چنان‌که جایگاه او را از انسان‌های عادی فراتر برده‌اند و هم‌تراز ایزدان قرار داده‌اند. نوشته‌های پهلوی می‌گویند فر زرتشت از آغاز خلقت وجود داشته است، فروهر او ۳۰۰۰ سال قبل از تولدش خلق شد و اهورامزدا در زمان تولد او، تن‌گوهرش را آفریده است. او پس از تولد در ۳۰ سالگی با اهورامزدا دیدار کرد و به موجودیت جسمانی دیوان بر روی زمین پایان داد. بخش بزرگی از مطالب تازه‌تر را گفتگوهای او با اهورامزدا می‌سازند که «همپرسیگی» نام دارند. بنا به نوشته‌های متاخر، زرتشت در ۷۷ سالگی درگذشت.

از زرتشت به عنوان نخستین فیلسوف شناخته‌شده جهان نام برده شده است. نبرد نیروهای خیر و شر مضمون اصلی فلسفه او را می‌سازد که بر بسیاری از مکاتب فلسفی اثر چشم‌گیری گذاشته و تا امروز

اندیشه ایرانی را تحت تأثیر خود داشته‌است. به علاوه، فلسفه زرتشت بر فلسفه یونانی و به واسطه آن، بر فلسفه غرب نیز تأثیرگذار بود. از زرتشت به عنوان نخستین کسی که پاسخی منطقی برای مسئله‌شر ارائه کرد، یاد شده‌است.

زرتشت در طول تاریخ همواره شخصیت مورد توجهی بوده‌است؛ افراد گوناگون از تمدن‌ها و فرهنگ‌های مختلف مانند یونانی‌ها، رومیان، مسیحیان، مسلمانان و غربی‌ها بسته به تصورات و اهداف خودشان، مطالبی به او نسبت داده‌اند. هرچند بیشتر این نوشته‌ها سندیت تاریخی ندارند.

«یادداشت»

زرتشت چه کسی بود؟



طرحی از نقش برجسته‌ای در طاق بستان. نقاش در واقع با تصور اینکه این مجسمه زرتشت را نشان می‌دهد، آن را نقاشی کرده‌است. امروزه تصور می‌شود که تندیس مورد نظر، میترا است.

نام

در گاتاها نام زرتشت به شکل Zaratuštra آمده است. این اسم را در فارسی میانه به شکل Zardu(x)št، در پارسی Zarhušt، در فارسی میانه مانوی Zrdwšt و در سغدی Z(a)rušč آورده اند. در فارسی کنونی آن را به اشکال مختلفی نوشته اند و تلفظ کرده اند که از جمله آن زردشت، زرتشت، زَرْتشت و زردهشت است. نویسندگان یونانی چون افلاطون و خانتوس آن را به شکل Ζωροάστρης نوشته اند که منبع اشکال لاتین Zōroastrēs و جدیدتر یونانی Ζωροάστρις است. معرب شده نام مذکور زَرادُشت یا زَرادشت، ارمنی شده آن Zradašt و سریانی شده آن Z(a)rādušt است. این اسم را در زبان های نوین اروپایی مانند انگلیسی و آلمانی، گاه با استناد به صورت اوستایی آن را Zarathustra می نویسند و گاه با استناد به صورت یونانی به شکل Zoroaster. معنی این اسم به صورت دقیق مشخص نیست^۱. عربی و سریانی نویسان فکر می کردند از ریشه «زر وشت» به معنای پادشاهی زرین یا طلای سلطنتی است. یونانی نویسان نیز آن را به کلمه astrothutein در زبان یونانی ربط می دادند و تصور می کردند معنی آن «ستاره پرست» است. نخستین زرتشت پژوهشان اروپایی آن را با نام «ایشتار»، ایزدبانوی آشوری، مرتبط دانستند. هیچ کدام از فرضیه های مذکور امروزه مقبولیتی در میان محققان ندارند^۲.

^۱ 14.Nigosian, The Zoroastrian Faith

^۲ 14.Nigosian, The Zoroastrian Faith

توافق جامعی درباره معنی اسم زرتشت وجود ندارد اما پذیرفته شده‌است که این نام باید از ریشه ایرانی باستان Zaratuštra گرفته شده باشد. بیشتر محققان و زبان‌شناسان قبول دارند که بخش دوم اسم زرتشت، یعنی uštra، باید به معنی «شتر» باشد اما درباره بخش دوم، zarat، معانی مختلفی طرح شده‌است. یک فرضیه این است که zarat از zarant سرچشمه می‌گیرد و به معنی «قدیمی» یا «پیر» است. در دفاع از این فرضیه، آن را با jārant در نوشته‌های ودایی، zærond در زبان آسی و زال در فارسی مقایسه کرده‌اند. نتیجتاً معتقدند زرتشت باید به معنی «صاحب شتر پیر» باشد. فرضیه دیگر، آن است که zarat به معنی «حرکت کردن» یا «راندن» است. پس زرتشت باید به معنی «او که شتر می‌راند»، یا در معنی دقیق‌تر، «او شتر پرورش می‌دهد» باشد. فرضیه سومی، بخش اول اسم را به معنی «اشتیاق داشتن» و مرتبط با har (پسندیدن) در ودایی می‌داند؛ بنا به این ترکیب زرتشت معنی «دوستدار شترها» می‌دهد. در فرضیه چهارمی، آن را به معنی «عصبانی» دانسته‌اند و معنای کامل اسم را «صاحب شتر عصبانی» پیشنهاد داده‌اند. در آخر، zarant را به معنی «زرد» و مرتبط با zairi اوستایی متأخرتر حدس زده‌اند؛ با استناد به فرضیه مذکور، زرتشت به معنی «صاحب شتر زرد» است. ریشه‌یابی‌های دیگری هم مطرح شده‌است که به نظر نمی‌رسد پایه علمی و زبان‌شناختی داشته باشد.

زرتشت در اوستا بعضاً «سپیتمان زرتشت» یا «زرتشت سپیتمه» هم خوانده شده‌است. این نام طایفه‌ای بود که او در آن تولد یافت که از اسم

سپیتمه، نیای طایفه، آمده است. در لغت، سپیتمه به معنای «سفید» یا «درخشان» است.^۱

زندگی

نخستین منبع برای مطالعه زندگی زرتشت، گاتاها، سروده‌های خود او، است. گاتاها حاوی اطلاعاتی مانند نام‌های برخی از اعضای خانواده زرتشت، شرایط زندگی و چندی از رویدادهای زندگی‌اش است. اما مشخص نیست که این سروده‌ها، چه مدت از زندگی او را شامل می‌شود.^۲

پس از آن، بخش‌های متاخر اوستا دومین منبعی است که برای پژوهش در مورد زرتشت به کار می‌آید. اوستای متاخر به نام چند نفر دیگر از اعضای خانواده زرتشت اشاره می‌کند. اما اشاره‌های اندکی به اتفاقات زندگی او دارد. این مشکل از آنجا ناشی می‌شود که بخش‌هایی از اوستا، از جمله سپندنسک و چهاردانسک — که احتمالاً حاوی زندگینامه زرتشت بوده‌اند — از بین رفته است. اما قسمت‌های مهمی از کتاب‌های پهلوی مانند دینکرد و گزیده‌های زادسپرم و چند کتاب دیگر، از این دو بخش از اوستا اقتباس شده‌اند. این کتاب‌های پهلوی، سومین منبع جهت مطالعه سرگذشت زرتشتند. البته در این کتاب‌ها تمایز افسانه از حقیقت ساده نیست.

^۱ [15. Nigosian, The Zoroastrian Faith](#)
^۲ [181. Boyce, A History of Zoroastrianism](#)